

En 80-gradig betraktelse

Det finns något som kallas för kollektiva minnen. Vissa saker har vi varit med om tillsammans med andra och kommer ihåg, fast kanske inte riktigt på samma sätt. Ett sådant kollektivt minne finns djupt i själarna på många solleröbor – i alla fall de som inte är helt unga – och minnet kommer att triggas igång direkt som någon uttalar de magiska orden *gnukå tavillär*. Gnukå tavillär – hur många är vi inte som har ägnat oss åt denna sysselsättning? Och alla har vi gjort det på samma plats. Omgivna av vitt kakel, zinkbaljor och rotborstar i Sollerö skola.

Innan skolans bastu byggdes så badades det bastu i Solräjs, så bastutraditionen på Sollerön är lång och gedigen. Orsaken till att det fanns en bastu i varje liten by, var att alla naturligtvis ville vara rena. Det finns faktiskt en tid som inte är så väldigt avlägsen då knappt något hem var utrustat med badkar eller dusch. Man fick tvätta av sig i baljor eller i en ho av något slag. Bada fick man göra i en balja. Fast det kunde vara helt underbart! Om jag blundar kan jag fortfarande känna hur skönt det var att bada i baljan framför mormors sprakande spis och sedan sitta i hennes knä med en stor handduk runt mig. Och faktiskt så kan jag också känna den underbara doften av kamferoljan hon smorde in mig med efter badet.

Men åter till tavillär och skolans bastu. Jag tycker att det är häftigt att många av oss har det här kollektiva minnet från vår skoltid. Vissa minns med skräck, andra med välbehag. De flesta skolbarn badade var 14:e dag. Pojkar och flickor var för sig naturligtvis. På 60-talet blev pojkarna omhändertagna av skolans vaktmästare Olans Albert och flickorna av hans fru Stina. Vi gick nedför marmortrappan, under bävern som kikade på oss från sin monter, och in i omkläd-

ningsrummet. Efter att vi tagit av oss våra paltor gick vi vidare in i tvättrummet. Där fick vi ta varsin zinkbalja med vatten och en rotborste – med relativt mjuk borst. Sedan fick vi borsta och skrubba för allt vad vi var värda. Albert eller Stina hjälpte till med ryggen. Men så var det ju det här med att gnukå tavillär.

Foto från Solleröns bastukalender 2012

Ordet gnukå betyder gnugga. Enligt ordboken "Färdär frå Soldi" betyder tavill liten rulle. Den lilla rullen kan bestå av olika saker, men i bastusammanhang handlar det om s.k. drit-tavillär. Svenska är ibland ett fattigt språk, vilket inte sollerömål är, så jag får nu göra en lite längre utläggning om drit-tavillbegreppet för dig som inte är bekant med det. Om du lägger dig i ett badkar med varmt vatten en stund och sedan gnider lagom hårt på någon kroppsdel som du höjt ovanför vattenytan, så kommer det att alstras små ljusbruna rullar (tavillär) av smuts (drit) på huden. Har du solbränna som börjat flagna alstras rullarna i riklig mängd och kan vara mörkare till färgen.

För att verkligen se till att vi hade varit noggranna i vårt skrubbande så kontrollerades vi barn av Albert eller Stina. Jag minns att ett område på sidan av foten var speciellt avslöjande. Om man gnukät där och det kom fram några olycksaliga tavillär – ja då fick man vackert ta nya tag med borsten. När sedan alla barn var rena och bastade, fick vi ställa oss i en kö och sedan springa genom en rad med duschar. Den första varm, men sedan blev det kallare och kallare och den sista var iskall. Det var inte bara barnen som badade i skolans bastu. På fredag eftermiddag och kväll hade övriga solleröbor möjlighet att gå till skolan för att bli rena.

Idag duschar många varje dag, några har ett hemmaspa och andra en speciell regnvattensdusch. Vi kanske har mysig golvvärme och tjusigt kakel i våra badrum. Bastu finns kanske också i huset. Fast hos många har den blivit ett förråd för gamla skridskor, mattor, mormors pigittare och flera årgångar av Teknikens Värld. Hur är det med bastun i skolan? Har den blivit ett förråd? Ligger det gamla planscher och uppstoppade ugglor eller bävrar där?

Nej, skolans bastu lever! Varje fredag slås värmen på och i värmande kvällssol, hållande regn, yrande snö eller gnistrande månsken färdas en renlighetsälskande skara mot bastun. 17.00 gör herrarna entré och 19.00 kommer damerna. Lugn, herrarna har gått då! För det mesta i alla fall. Vår äldste badare är dryga 90 år och vår yngsta är sju. Under bastusäsongen 11/12 gjordes totalt 40 bad, med i snitt 19,85 besökare per gång. För övrigt kan jag avslöja att bävern och planscherna finns i ett annat förråd.

Under 2012 så ville vi att flera skulle få ta del av vårt bastubadande, så vi gav ut en bastukalender med härliga bilder. De 100 bastukalendrarna gick åt som en smörklick i en het bastu och pengarna från försäljningen gick till Sollerö skolas idrottsförening - 5050 heta kronor. (Den udda femtilappen från en person som betalade för att slippa se kalendern!)

Foto från Solleröns bastukalender 2012

Ett kollektivt minne som delas av många av de yngre på Sollerön är Bastuspöket. När Fritids flyttade till skolan visade det sig att det fanns ett Bastuspöke i skolan. Många av barnen har med skräckblandad förtjusning stoppat in handen

i bastun - var det kallt var han inte där, men var det varmt - HJÄLP – då var han där. Bastuspöket var ett ganska snällt spöke som lämnade godis som tack för de teckningar som han fick av barnen. Än idag kan det hända att det tränger upp mystiska ljud från källaren i skolan, troligen så är det Bastuspöket som fortfarande skramlar runt där nere. Varje år lämnar Bastuspöket 1000 kr till Fritids på skolan.

Varför är det då så speciellt att tillbringa en fredagskväll i bastun? Jo, för tio kronor blir du riktigt ren på kroppen (även i nutid gnukäs ä tavillär), men själen får också sitt. Då du sjunker ned inne i värmen rinner den gångna veckan bort med svettdropparna. Har något varit speciellt kul, så delar du med dig och har något varit besvärligt så finns det varma människor där att dela även det med. Någon berättar om hur det var förr i tiden, någon drar en fräckis och så kanske det blir lite skvaller att oja sig över. I bastun är vi helt enkelt tillsammans på ett naket sätt, både bildligt och bokstavligt. Värmen räcker till dig också, så varför inte komma en fredag? Och du – om du skulle se snöänglar bakom skolan en lördagsmorgon ... det är någon av oss i bastun som har gjort dem!

Rigmor Johansson

*Det finns plats för Dig också!
Foto från Solleröns bastukalender 2012*